

KİTAP TANITIMI

METİNLERARASILIK/GÖSTERGELERARASILIK

Doç. Dr. Ali **BAYRAKTAROĞLU**

**METİNLERARASILIK //
GÖSTERGELERARASILIK**

Günümüzde yalnızca yazınsal ya da dilsel alanın alanına özgü bir kavram olarak kalmayarak çok sayıda farklı disiplin içerisinde özellikle medya ve reklamlarda, sanatın diğer biçimlerinde (tiyatro, dans, müzik, resim, mimari, sinema), alışılgı disiplinlerin doğasına göre, yeniden tanımlanarak kullanılan metinlerarasılık anlam ve kapsam alanı olasılığına genişlemiştir. Salt yazınsal alana özgü bir uygulama olmaktan çıkararak sanatın diğer biçimleri arasındaki ilişkiyi göstermek için, Saussure'un "bil bir göstergeyi diğerinden tanımanın yolu olan kimi dil, yazın, meden ve sanat kuramlarında (Lacanson, Moliné, Gignoux) göstergearasılık kavramı değerlendirilir. Böylelikle yazın ve resim, yazın ve sinema, yazın ve müzik, yazın ve fotoğraf, resim ve müzik, müzik ve resim, resim ve heykel, sinema ve resim vb. farklı sanatsal biçimler arasındaki ilişkiyi gösteren, üçüncü boyutu bir anlatım alanı bir göstergearasılık boyutu altında yeni bir alanın sorgulanmaktadır. Bu görüşün metinlerarasılık yanında göstergearasılık sanatın diğer disiplin alanları yanında yazınsal alandaki uygulamaları ve kavramsal tanımlamaları kapsamaktadır.

**METİNLERARASILIK //
GÖSTERGELERARASILIK**

**METİNLERARASILIK //
GÖSTERGELERARASILIK**

Kubilay AKTULUM

**METİNLERARASILIK //
GÖSTERGELERARASILIK**

**METİNLERARASILIK //
GÖSTERGELERARASILIK**

Kubilay AKTULUM

Kanguru Yayınları
Kartal Sokak 5/8 Hacıhıy/ANKARA
0312 419 77 42
aktulum70@hotmail.com
http://kanguruyayinlari.com
www.kanguruyayinlari.com

“Günümüzde yalnızca yazınsal ya da dilsel olanın alanına özgü bir kavram olmakla kalmayarak çok sayıda farklı disiplin içerisinde (özellikle medya ve reklâmlarda), sanatın öteki biçimlerinde (tiyatro, dans, müzik, resim, mimari, sinema), uğraş alanlarının doğasına göre, yeniden tanımlanarak kullanılan metinlerarasılığın anlam ve kapsam alanı alabildiğine genişlemiştir. Salt yazınsal alana özgü bir uygulama olmaktan çıkarak sanatın öteki biçimleri arasındaki alışveriş işlemlerini göstermek için, Saussure’ün “dil bir göstergeler dizgesidir” tanımından yola çıkan kimi dil, yazın, metin ve sanat kuramcılarınca (Jacobson, Molinié, Gignoux) göstergelerarasılık kavramı önerilmiştir. Böylelikle yazın ve resim, yazın ve sinema, yazın ve müzik, yazın ve fotoğraf; resim ve müzik, müzik ve resim, resim ve heykel, sinema ve resim vb. farklı sanatsal biçimler arasındaki alışveriş işlemleri, uçsuz bucaksız bir araştırma alanı, bir göstergelerarasılık (intersémiotique) başlığı altında, yeni bir açıdan sorgulanmaktadır.”

Durmadan sözünü ettiğimiz küreselleşmenin tanık olduğumuz koşullarında bilim, felsefe, yazın ve sanatın neredeyse tüm biçimlerinde alışverişlere oldukça fazla rastlanmaktadır, Jean-François Lyotard’ın Postmodern Durum adlı yapıtında vurgu yaptığı gibi, söz konusu koşullarda “disiplinler ortadan kalkmakta, bilimler arasındaki sınırlarda karışmalar oluşmakta, (...) eski dil oyunlarına yeni dil oyunları eklenmektedir.” İçinde bulunduğumuz yeni koşullar içerisinde yazın ve sanat eleştirisi bağlamında eskiden olduğu kadar günümüzde de var olan alışveriş işlemlerini sorgularken yeni kavramlar üretilmekte (örneğin Saussure’ün bilinen gösterge tanımlamasından postmodern olarak adlandırdığımız günümüz koşullarında göstergelerarasılık kavramı türetilmiştir), böylelikle yazınsal eleştiri yanında sanatın diğer biçimlerine uygulanabilecek yaklaşımlar ortaya konulmaktadır. Batı’da son yıllarda, yapısalcı yaklaşımdan miras kalan, metnin ya da her birinin kendince özel bir dil gibi algılandığı sanatın diğer biçimlerinin sorgulama nesnesi yalnızca

dilin kendisi olmaktan çıkarılarak dillerarası (sözcüğün düz ve eğretilmeli anlamıyla) alışverişler (metinlerarasılık, göstergelerarasılık, söylemlerarasılık, medyalararasılık) ya da günümüzde disiplinlerarası bakış olarak adlandırılan yöntem her alanda geçerliliğini fazlasıyla duyurmaya başlamış; böylelikle kapalı yapıt anlayışının yerini, Umberto Eco'nun adlandırmasıyla, bir "açık yapıt" anlayışı almıştır. En keskin kuramcılar bile diller arası sorgulamaları temel sorgulama nesnesi olarak benimsemişlerdir. Yapısalcı söylem çözümlerinin hemen akla gelen en etkili isimlerinden birisi olan Jean-Michel Adam ve Ute Heidmann "le Texte littéraire. Pour une approche interdisciplinaire" adlı çalışmalarında bu yolu benimserler. Bilimsel alandan başka sanatsal alanda disiplinlerarası (dillerarası) okumaların sayılarının alabildiğine çoğaldığını belirtelim. Yurtdışındaki kitap raflarına ya da internet üzerinden satış yapan kitapevlerine şöyle bir göz atıldığında yazının kendi içerisindeki alışverişlerini sorgulayan çalışmalar yanında, farklı sanatsal biçimler arasındaki alışverişleri araştıran, belirlemeye uğraşan çok sayıda çalışma bulunduğu kolaylıkla görülecektir. Çalışmaların bu denli çok olmasının temel nedeni kuşkusuz yazının ve sanatın özünde ötekenden yola çıkması, başka kaynaklardan beslenmesi, aynı ya da benzer koşulların yapıtların oluşlarını belirlemesidir. Gerçekten de metinlerarası yanında göstergelerarası alışverişleri sorgularken, kimi kuramsal tanımlamalar yapmak yanında kavram(lar)ın geçerliliğini belirlemek adına yazın ve sanat tarihi içerisinde çabucak bir gezinti yaparak alışverişlere ilişkin kısa bir döküm çıkarmak yapıtların ötekilerden yoğun olarak beslendiğini yeterince göstermektedir. Günümüz yazın ve sanat estetiği bağlamında yazın ve sanatın değişik biçimleri arasındaki olası alışveriş işlemlerini, bunların işlevlerini ve yapılarını göz önünde tutmadan, rastgele sözcüklerle belirtmek çoğu zaman eksik, yetersiz, hatta yanlış anlaşılmalara yol açabilmektedir. Dolayısıyla farklı biçimler arasındaki alışverişleri dünyada geçerli olan yöntemlere göre ve yerleşik kavramlar üzerinden gidilerek

sınıflandırmak doğru ve yerinde olacaktır. Kuşkusuz bununla da kalmayıp belirlenen kavramları ve sınıflandırmaları uygulamaya dökerek somutlaştırmak, verilerini değişik alanlara aktarmak, öneriler sunmak, zaman içerisinde tanımsal olarak yeterince açılımı yapılmamış şu ya da bu kavrama açıklık getirmek, onu geliştirmek bilimselliğin bir gereği, bir zorunluluktur (bir dizi okuma yönteminin denenerek geçerliliğinin anlaşılabilceğini söylemeye gerek yok sanıyoruz).

Özetle sunulan bu yönelimlere uygun olan Kubilay Aktulum'un METİNLERARASILIK/GÖSTERGELERARASILIK adlı çalışması, metinlerarası ve göstergelerarası alışverişlerin sanatın değişik alanları yanında yazınsal alandaki uygulamalarını ve kuramsal tanımlamalarını kapsayan, yazınsal ve sanatsal alanda var olan disiplinlerarası sorgulamalara bir katkı olması adına yapılmış bir çalışma. Gerçekten de yalnızca yazınsalın alanında kalmayarak, yazını odak alan bölümlerde daha önceki çalışmalarda (özellikle Metinlerarası İlişkiler) tanımlanan kimi kavramlar hem daha ayrıntılı olarak ele alınıyor, hem de yazınsal alandaki diğer değişik uygulamaları açısından, en fazla da tarihsel bakımdan konumlandırılarak, gelişimleri belirlenerek sorgulanıyor. Çalışmada metinlerarasılığın verileri ağırlıklı olarak resim alanına aktarılarak sanat tarihinin eski usta sanatçıları yanında çağdaş sanatçılardan olan, resimlerarasılığı temel bir estetik özellik durumuna getiren Herman Braun-Vega'nın ve Picasso'nun çalışmaları üzerinde kullanılıyor. Böylelikle, kimilerinin sandığı gibi, resmin (sanatsal uğraşın) yalnızca kişisel becerilerin kullanıma sokulduğu bir uygulama ile sınırlı olmadığı, belli bir düşüncenin belli bir dizi yöntemler üzerinden gerçekleştirildiği, gerçekleştirilmesi gerektiği, sanatsal uğraşın her sanatsal biçime özgü bir dizi yöntemin belli bir düşünceye uygun olarak işlediği, salt gösteren düzleminde kalmayarak, bir gösteren gösterilen ilişkisi biçiminde düzenlendiği, anlamın rastlantısal değil daha çok bilinçli bir tutumla yaratıldığı vurgulanıyor. Bu yapılırken resim alanında olası alışverişlerin nasıl bir dizgeye, kavramlar dizinine uygun

olarak gerçekleştiği çok sayıda örnekten yararlanılarak belirleniyor ve, bunlar yapılırken, resim dışında metinlerarasılığın verilerinin kimi başka alanlarda nasıl kullanılabileceklerine ilişkin öneriler sunuluyor. Yazınsal alandaki alışveriş işlemlerine dönük olarak da metinlerarasılığın kimi yöntemleri üzerinde önceki çalışmalardakine göre derinlemesine sorgulamalar ve kuramsal tanımlamalar yapılıyor. Örneğin Bu çalışmada “yazınsal aşırma” üzerinde ağırlıklı olarak durulan konulardan birisi.

Ötekinin yapıtını kendi iyesi yapma, kimi yasaklamalara karşın, yazarlar arasında her dönemde rastlanan olağan bir eğilim olarak görülmüştür. Bilginin alabildiğine hızlı akışının sağlandığı, zgnlyđn bir kuruntudan başka bir Őey olmadığı kanısının iyiden iyiye yer ettiği günümüz koşullarında (postmodern olarak adlandırılan) ok sayıda yazar ve sanatçı için ötekinin yapıtını kendi iyesi yapmak, bilgiyi alıntıda olduğu gibi ayraçlar kullanmadan yinelemek; bir başka deyişle malzemesini ötekinden tüketmek, ötekinin yapıtından aşırma yapmak olağan, hatta neredeyse kaçınılmaz bir duruma gelmiştir (R. Gac’a ayrılmış bölümde bu noktaya dikkat çekiliyor).

Yazarlarca ne sürülen gerekçeler ne olursa olsun, internet aracılığıyla bilgi paylaşımının alabildiğine serbest bırakıldığı günümüzde yazınsal uzamda geniş bir kullanımı alanı olan bir kavramın katışksız bir tanımlamasını yapmak, onun bilimsel bir szdağarını oluşturmak ilk anda g olsa da olanaksız değildir. Bu amaçla, bizim ülkemizde metinlerarası kavramlara ilişkin bir sözlükçe henüz oluşturulmadığından kitabın sonunda yer verilen “Temel Metinlerarası Kavramlar” başlıklı bölümde bir metinlerarası/göstergelerarası alışverişler başlığı altında sorgulanacak her nesnenin anlamını belirlemek konusunda başvurulabilecek kimi anahtar kavramlar bir araya getirilerek tanımlanıyor. K. Aktulum çalışmanın sınırlarına ilişkin görüşlerini nsz’n son bölümünde Şu biçimde dile getiriyor:

“Kuşkusuz konumuzu tüketmeye uğraşmanın yararsız bir girişim olacağını, her yeni disiplinin ya da sanat biçiminin inceleme nesnesi olarak ele alınmasının kavramı yeni tanımlamalara zorladığının ayırımındayız; buna bağlı olarak, burada sunulan çalışmada henüz yer verilmemiş ve sanatın diğer biçimleri konusundaki metinlerarasılık ve/ya göstergelerarasılık sürecinin nasıl işlediğine ilişkin çalışmalarımızın sürdüğünü, belli bir doygunluğa ulaştıklarında bu kitabın devamı niteliğinde okura sunulacağını belirtmeliyiz.”

Sonuç olarak, Metinlerarasılık/Göstergelerarasılık adlı çalışmanın yazın dışındaki sanatsal biçimlerin aralarındaki olası alışverişleri sorgulamak adına önerilen kavramlar, yapılan tanımlamalar ve çözümlenmeler ile elimizin altında bulundurduğumuz klasik, modern ya da postmodern tanımlamasına uyan yapıtların biçimsel ve dilsel işleyişlerini, anlamlarını daha dizgeli bir açıdan okumaya olanak sağlaması, çağdaş eleştiri yöntemlerini salt kuramsal düzlemde kalmayarak uygulamaya sokması bakımından belli bir boşluğu doldurduğunu söyleyebiliriz.

Kubilay Aktulum, METİNLERARASILIK/GÖSTERGELERARASILIK, Kanguru, 2011